

Dr. PÁPAI-TARR ÁGNES

**A BÜNTETŐELJÁRÁS GYORSÍTÁSÁNAK
LEHETŐSÉGEI A FRANCIA ÉS A MAGYAR
JOGBAN**

PhD ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

MISKOLC, 2010.

A KUTATÁS TÁRGYA ÉS CÉLJA

Az elmúlt néhány évtizedben a büntetőeljárás időszerűségével kapcsolatosan számos kérdés és kritika vetődött fel. Ennek nyomán az államok igazságszolgáltatási reformokat vezettek be annak érdekében, hogy fokozzák a büntetőeljárás időszerűségének követelményét, csökkentsék a költségeket, vagy tegyék hatékonyabbá az igazságszolgáltatás akták tömegével küzdő apparátusát. Annak ellenére, hogy sokan és többféle aspektusból foglalkoztak ezzel a kérdéskörrel, a téma még mindig nem veszítette el aktualitását. A napjainkban uralkodó büntetőpolitikai célkitűzések között valamennyi európai államban szerepel a büntetőeljárások egyszerűsítése, gyorsítása.

Ahhoz, hogy az igazságszolgáltatás a súlyosabb és a bonyolultabb bűncselekményeket kellő alapossággal fel tudja göngyölni, az szükséges, hogy a kis és közepesen súlyos bűncselekmények tekintetében az államok kompromisszum készek legyenek, és elfogadjanak a hagyományos eljárással néha ellentétes megoldásokat. A büntetőeljárás egyszerűsítése, gyorsítása többnyire úgy érhető el, hogy különösen a csekélyebb jelentőségű, de tömegesen előforduló bűncselekményektől igyekszik a jogalkotó megszabadítani az igazságszolgáltatási rendszert, és egyre tágabb teret enged az opportunitásnak. Egyre gyakoribb az ügyek konszenzuális alapon történő rendezése, ami az anyagi igazság elvének érvényesítéséről és a kontradiktórius eljárás elvéről történő lemondással jár együtt.

Az értekezés célja egy a témában komplex, összehasonlító elemzés készítése volt, elsősorban a francia és a magyar büntetőeljárás egyszerűsítését elősegítő jogintézmények segítségével hívásával. Választásomat nemcsak a francia nyelvterület és büntető igazságszolgáltatás magyar büntetőjogász számára még feltáratlan területei inspirálták, hanem a jogösszehasonlítás kihívása is, melynek szerepe azért is egyre jobban felértékelődik, mert nem lehet érdektelen számunkra más államok jogrendszereire kitekinteni és így összehasonlítási alapot keresni akkor, amikor a hazai igazságszolgáltatás tehermentesítése a cél.

Bár a francia és a magyar eljárási rendszer a kontinentális hagyományokra tekintettel számos rokon vonást hordoz, mégis alapvető szinten lényegesen különböznek egymástól. A francia büntetőeljárás főszabály szerint az opportunitás elvét követi, szemben a hazánkban uralkodó legalitással. Ennek fényében az összehasonlítás és a témával kapcsolatosan felvetett kérdések megválaszolása még érdekesebbnek tűnt.

Vizsgálódásom középpontjában állt annak a kutatása, hogy mire vezethető vissza a büntetőeljárás lassúsága és hatástalan működése. Vajon ugyanazok az okok vezetnek-e az akták tornyosulásához mindkét államban? Ha az opportunitás elve alapján berendezkedett államokat is sújtja a büntetőeljárás lassúságának problémája, akkor vajon ugyanazokkal az eszközökkel igyekszünk ezen segíteni? Központi probléma volt a bevezetett jogintézmények hatékonyságának a kérdése, és annak vizsgálata, hogy az eljárás egyszerűsítése terén előttünk jár-e egy nyugat-európai jogi kultúra? Melyek azok a jogintézmények, melyek adaptálhatók, tökéletesíthetők a francia minta alapján, vagy éppenséggel a magyar szabályozás tűnik-e ésszerűbbnek?

Az értekezés első nagy részében általánosságban foglalkoztam az eljárás egyszerűsítésével. A büntetőeljárás gyorsítását véleményem szerint két dimenzióban értelmezhetjük. Az inkább technikai jellegű megoldásokat, melyek anélkül hivatottak az eljárást ésszerű időben tartani, hogy egyes eljárási szakaszokat kihagynának a büntetőperből, tágabb értelemben vett eljárás gyorsításának tekintem. Szűkebb értelemben vett eljárás egyszerűsítésen pedig azokat a jogintézményeket értem, melyeknek célja, hogy az eljárás egyes szakaszainak a kihagyásával, vagy lényeges lerövidítésével járuljanak hozzá a büntető apparátus tehermentesítéséhez. Az értekezésben részletes elemzésre csak a szűkebb értelemben vett eljárást gyorsító technikák kerülnek.

Az ok-kutatást és alapvető fogalmi tisztázásokat követően, feltérképeztem azokat a mindkét államot érő közös hatásokat, melyek Európa felől egyre erőteljesebben fűjnek. A dolgozat különös hangsúlyt fektet, annak az alkotmányjogi és jogállami problémának a feltárására, mely az eljárás gyorsításának a jogintézményeivel jár együtt. Azok a jogintézmények ugyanis, melyek kifejezetten az eljárás gyorsítása érdekében kerülnek bevezetésre, legyen az akár sommás eljárás, büntetőparancs vagy vádalku, számos dogmatikai kérdést vetnek fel. Vajon megengedhető-e a büntetőjogban egy olyan paradigmaváltás, mely rendelkezési jogot biztosít a terheltnek, holott a rendelkezési jog nem a büntető, hanem a polgári jog sajátja? Megengedhető-e az, hogy a funkciómegosztás tradicionális elvét felrúgva, újraosztjuk a büntetőeljárás résztvevőinek szerepét? Mondhatjuk azt, hogy a cél szentesíti az eszközt? Avagy az ésszerű idő oltárán feláldozható bármilyen alkotmányos vagy emberi jog? Hol húzódnak a határok, amikor még nem beszélhetünk alkotmányellenességről? Hogyan

igyekszik a jogalkotó ellensúlyozni a felborult egyensúlyt az ésszerű idő követelménye, és az alapelvek sérelme között?

Dolgozatom második részében, a büntetőeljárás időbeli folyamatát követve, elemeztem egyenként a francia és a magyar ügyészi szakhoz kötődő, büntetőparancs jellegű, majd a vádalkuhoz hasonlító, és végül a sommás eljárások mibenlétét. Igyekeztem felhívni a figyelmet a két ország jogintézményeinek hasonlóságaira és legmarkánsabb különbségeire egyaránt.

A KUTATÁS MÓDSZEREI

A kutatás módszerét az értekezés célja határozta meg. A dolgozat szemlélete összehasonlító jellegű, ezért a rendelkezésemre álló, igen terjedelmesnek tekinthető magyar és francia szakirodalom feldolgozásában az összehasonlító, leíró módszert hívtam segítségül. A büntetőeljárás gyorsítása érdekében bevezetett egyes jogintézmények bemutatásakor az eszmetörténeti-intézménytörténeti megközelítés is hangsúlyos szerepet kapott. Ugyanakkor a két állam hatályos szabályanyagának az ismertetésénél a leíró és kritikai módszert vettem igénybe. A különbségek és a hasonlóságok szemléletesebb kiemelése érdekében táblázatokat készítettem. Az eljárás egyszerűsítésének fontosságát aláhúzó nemzetközi dokumentumok és ajánlások vonatkozásában, a dokumentum-elemzés segített, míg az Emberi Jogok Európai Bíróságának a téma szempontjából jelentős francia és magyar döntéseinek bemutatásánál, az eset-elemzés módszerével éltem.

A jogintézmények gyakorlati alkalmazásának és hatékonyságának feltérképezése érdekében statisztikai adatokat elemeztem, tudván azt, hogy egy jogintézmény hatékonyságának a méréséhez kevés önmagában a statisztikai adatok vizsgálata, hiszen azok sokkal inkább az alkalmazás gyakoriságáról adnak felvilágosítást és nem a valódi hatékonyságról, nem arról, hogy jó és zökkenőmentesen működik-e a jogintézmény a gyakorlatban. A kutatás során a gyakorlati élet jobb megértése érdekében empirikus módszereket használtam. Lehetőségem nyílt a Debreceni Városi Ügyészségen akták tanulmányozására és ügyészekkel való személyes konzultációra. A Hajdú-Bihar Megyei Igazságügyi Hivatal biztosította számos közvetítői eljárás látogatását, és a személyes tapasztalatszerzést ezzel a hazánkban még igen fiatal jogintézménnyel kapcsolatban. Bíró kollegáimnak köszönhetően a téma szempontjából

nem elhanyagolható bírói tapasztalatok, sőt ítéletek is a rendelkezéseimre álltak. Franciaországban végzett kutatásom ideje alatt, módomban állt a témával kapcsolatosan elméleti és gyakorlati szakemberek véleményét kikérni.

A KUTATÁS EREDMÉNYEI ÉS HASZNOSULÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI

A XXI. század büntető igazságszolgáltatásainak égető fontosságú megoldandó kérdése a büntetőeljárás terheinek csökkentése, és az ügyek ésszerű határidőn belül való befejezése. Az összehasonlítható államokat egyöntetűen sújtja a büntető ügyek ésszerűtlen elhúzódásának a problémája, így nem meglepő, hogy mindkét ország jogalkotása és jogalkalmazása fáradozik azon, hogy kidolgozza az igazságszolgáltatás zökkenő mentesebbé tételét. A cél természetesen nem a hagyományos igazságszolgáltatási rendszer minden áron történő átalakítása és megkerülése, hanem az arra alkalmas ügyekben az eljárás gyorsabbá tétele.

1. Leszögezhető, hogy mindkét államban hasonló okok vezettek az ügyek ésszerűtlen elhúzódásához. Jogtörténeti folyamat eredményeként, mára egyértelműen tapasztalható, hogy a büntető eljárásjogok mesterségesen bonyolulttá váltak, hiszen a jogalkotó igyekszik megfelelni az eljárás valamennyi résztvevője igen eltérő és néha egymással ellentétes igényeinek. Ennek köszönhetően az eljárási szabályanyag felduzzadt, néhol ésszerűtlenné és áttekinthetetlenné vált, így mindenképp szükség van az egyszerűsítést és a gyorsítást célzó jogintézményekre. Másrészt felgyorsult világunk kísérő jelensége, hogy a bűncselekmények új dimenzióba léptek, melyek új kihívásokat jelentenek az igazságszolgáltatási szervek számára. A bonyolult tényállások, az új és szokatlan bizonyítási módok, a bírák és ügyészek számára eddig ismeretlen jogterületek mélyebb tanulmányozása, mind hozzájárulnak az ügyek elhúzódásához és az igazságszolgáltatás akadozásához. Ezek a jelenségek teszik vitathatatlanul szükségessé mindkét államban az eljárás egyszerűsítését.

2. Megállapítható, hogy az államoknak egy felülről jövő kényszere is van, hogy keressék az igazságszolgáltatás gyorsításának lehetséges útjait, nevezetesen a strasbourgi bíróság, mely a tisztességes eljáráson belül az ügyek ésszerű időn belül tartásának követelményét diktálja. Etekintben nem tekinthető egyik állam sem szeplőtlennek, hiszen mindkettőt érte már elmarasztalás az ügyek ésszerűtlen elhúzódása miatt. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a

Bíróság nem gyors eljárást vár el az államoktól – hiszen a gyors eljárás is számos veszélyt hordozhat magában, – hanem az ügyeknek az ésszerű időn belüli befejezését, vagyis a lehetőség szerinti gyorsaságot. Nincs egy általános mérce vagy határidő, amit a Bíróság alkalmaz az ügyek megvizsgálásakor, hanem minden ügyet egyénileg bírálnak el, és vizsgálják azt, hogy az adott állam megsértette-e a tisztességes eljárás, és ezen belül az ésszerű határidő követelményét.

3. Leszögezhetjük, hogy az eljárási alapelvek olyan fékek a hatékonyság útjában, melyeknek bizonyos mértékű korlátozása, az ésszerű idő betartásának fényében megengedhető. Konstatáltuk ugyanis, hogy a szűk értelemben vett eljárás gyorsításának tulajdonsága, hogy a hagyományos eljárás valamelyik szakasza lerövidül, vagy teljesen kimarad a büntetőperből. Ezzel a tradicionális eljáráshoz képest, ami tételezzük fel, hogy a „tökéletes” eljárási formát jelenti, számos eljárási résztvevőnek csorbulnak a törvény által garantált jogai, netalán a büntetőeljárás esszenciális alapelvei. Az eljárás gyorsításakor két ellentétes érdeknek kell egyszerre megfelelni, nevezetesen biztosítani kell az ügyek ésszerű időn belüli befejezését, másrésztől garantálni kellene, hogy az eljárási alapelvek, és az eljárás szereplőinek jogai lényegileg ne sérüljenek.

A két ellentétes érdek között kell a jogalkotónak egyensúlyozni úgy, hogy a gyorsított eljárásban sérelmet szenvedett jogok megfelelően kompenzálásra kerüljenek. A kényes egyensúly megtalálásában fontos szerepe van az Alkotmánybíróságnak és az Alkotmánytanácsnak, melyek az alkotmányosság és egyben az egyén alapjogainak őreként, kijelölnek követendő irányvonalakat, és nem engedik, hogy a szükségesnél nagyobb mértékben csorbuljanak az eljárás alá vont személy alapjogai.

4. Azt is bátran kijelenthetjük, hogy az eljárás gyorsításának hatására egy paradigmaváltással találjuk szembe magunkat, és olyan jelenségek ütnek fel a fejüket a büntetőperben, amelyek korábban idegenek voltak. Megjelennek a konszenzuális elemek, felértékelődik a megállapodások szerepe, a hagyományos eljárási funkciók némileg átértékelődnek. Ezzel az új helyzettel, új és idegen szituációkkal kell szembenézni a jogalkalmazónak, ami gyakran nem egyszerű feladat. Ugyanakkor tény, hogy a változó világgal lépést kell tartani, és ahhoz, hogy az igazságszolgáltatási rendszereink ne omoljanak össze, szükség van a változásokat hozó és a tradicionális elveket részben feladó jogintézményekre.

5. Megállapíthatjuk, hogy mindkét államban azonos logikai láncra fűzhetők az eljárás időbeli folyamatában az egyszerűsítő mechanizmusok. Az első szűrő szerepet a rendszerben az *eljárási alternatívák* jelentik, melyek az ügyésznek biztosítanak mérlegelési jogot és a bírói szak teljes kihagyásával hivatottak a tradicionális eljárás lerövidítésére. A *büntetőparancs-jellegű eljárások* már szerephez juttatják a bíróságot, de anélkül, hogy az hosszas tárgyalásba bocsátkozna, hiszen az egész procedúra írásban zajlik. Sajátos újraosztott szerepekkel találkozunk a „*vádalku*” típusú megoldásoknál, melyek szintén a szűk értelemben vett eljárás gyorsításának részét képezik. Végül a sort a *gyorsított vagy sommás eljárások* zárják, ahol akár a bűncselekmény elkövetését követő néhány napon belül döntés születethet. A két állam jogintézményei között tehát egyértelműen párhuzam vonható, ugyanazokkal a funkciókkal felvértezett jogintézmények mindkét államban fellelhetők, a különbség a részletszabályokban van, ami a helyi sajátosságokhoz igazodik. Így datálhatjuk, hogy ami a jogszabályi kereteket illeti, hazánk nincs elmaradva egy fejlettnak tartott nyugat európai jogi kultúrától. Ebből az is következik, hogy nincs szükség a hazai jogalkotásban új, az eljárás gyorsítását célzó jogintézmények bevezetésére, sokkal inkább szükségeltetik a már meglévő jogintézmények néhány ponton való tökéletesítése (különösen a vádelhalasztás, közvetítői eljárás, tárgyalásról lemondás esetén) és a gyakorlatba való hatékonyabb átültetése.

6. Ami az *eljárási alternatívákat* illeti, a két ország megoldásai szinte időben és jellegükben is egymással párhuzamosan kerültek be a jogrendszerekbe. Lényegi különbségként kell megállapítanunk, hogy amikor az eljárási alternatívákról kell dönten, a francia ügyésznek szélesebb diszkrecionális joga van, mint magyar kollegájának. Ez a Franciaországban főszabályként uralkodó opportunitásnak köszönhető, mely a célszerűséget tartja szem előtt, és amely az ügyész szakmai hozzáértésében jobban megbízik.

Ami az ügyész által az eljárási alternatívák körében előírható magatartási szabályokat illeti, elviekben meglehetősen közeledik egymáshoz a két állam, hiszen kiemelt helyet kap a sértett kárának a megtérítése vagy egyéb jóvátétel, a kábítószer függőséget kezelő különféle kúrák, egyéb gyógykezelések. Ugyanakkor az is megállapítható, hogy a francia büntetőeljárás kódex (továbbiakban CPP) etekintetben bővebb ötlettárat ad az ügyésznek, hiszen találkozunk állampolgársági gyakorlattal, szülői felelősséget elmélyítő tanfolyammal, a közlekedés biztonságát megalapozó tanfolyammal és távoltartó intézkedéssel, amik a magyar Be.-ből hiányoznak. Figyelemmel a magyar vádelhalasztás egyik legnagyobb kritikájára, miszerint az ügyészek alig-alig írnak elő magatartási szabályt vagy kötelezettséget, érdemes lenne

megfontolni már jogalkotói szinten, a francia minta alapján az ügyész választási lehetőségének a palettáját kibővíteni.

Amennyiben az eljárási alternatívák alkalmazásának gyakoriságát vesszük górcső alá, nem meglepő, hogy Franciaországban nagyobb alkalmazási kedvet látunk. Elmondható, hogy mára csaknem minden harmadik francia büntetőügy így fejeződik be. Alig találunk olyan jogintézményre példát, amely ilyen rövid idő alatt, ennyire gyorsan és dinamikusan fejlődött volna a büntetőeljárás rendszerében, mint az eljárási alternatívák Franciaországban. Ez köszönhető annak, hogy a jogintézmények bevezetését gyakorlati szükségyszerűség szülte. Az opportunitás miatt a sok büntetőjogi válasz nélkül maradt bűncselekményre kellett megoldást keresni, és erre találták ki az alternatívákat, ami a hagyományos bírósági eljárás és az egyszerű megszüntetés közötti „harmadik utat” jelentette. Ennek szükségességét maguk az ügyészek fedezték fel, így nem meglepő, hogy előszeretettel alkalmazzák is. A francia büntetőeljárás markáns példája annak, hogy a diverzió célja nemcsak az eljárás egyszerűsítése lehet, hanem jogi válaszok keresése és adása a kis, és közepesen súlyos bűncselekményekre.

Magyarországon ezzel szemben az eljárás alternatívája felülről, a jogalkotótól jövő kezdeményezés, melynek nem titkolt célja a bíróságok tehermentesítése, és az ügyeknek ügyészi szakban való megrekesztése volt. Eerre tekintettel a legalitáshoz szokott magyar ügyésztől idegen, hogy a hagyományos „vádirat” és a bíróság szentesítő pecsétje nélkül döntsön. 2007-ben az összes vádemelési javaslattal az ügyészséghez érkezett ügyből csak 3,6%-ban alkalmazták a vádemelés elhalasztását, és ez nem is mutat javuló tendenciát.

Az eljárási alternatívákról összességében elmondható, hogy amennyiben a hagyományos eljárás alapelveinek a sérelme megfelelően kompenzálásra kerül, támogatandó jogintézmények. Ezzel ugyanis összetett jogi válaszok sokasága áll az ügyészek rendelkezésére, ami sokkal gyakorlatiasabb, képes az individualizációra és sokkal inkább képes adekvát választ adni a bűncselekmény elkövetésére anélkül, hogy az ügy bíróság elé kerülne.

Végeredményként rögzíthetjük, hogy elméleti síkon a két állam megoldásai meglehetősen közelítenek egymáshoz, de a gyakorlatban a franciák jóval nagyobb alkalmazási kedvet tudhatnak maguknak. Hazánkban a jogszabályi keretek már egy ideje adottak a vádemelés

elhalasztására, így véleményem szerint az ügyészeknek kellene némi szemléletváltással megfontolni azokat az előnyöket, amelyekkel a vádelhalasztás alkalmazása jár.

7. Az ügyészbíráskodás problémáját elkerülve, a bírót az eljárásba bevonva hivatottak az eljárást gyorsítani a *büntetőparancs* jellegű megoldások. A büntetőeljárásokban a tárgyaláson történő közvetlen ténymegállapítás főszabályát áttöri ez az egyszerűsítés jegyében született eljárás. A büntetőparanccsal szemben felhozható legsúlyosabb kifogás éppen abban áll, hogy a garanciák teljes érvényesítését biztosító tárgyalást hagyja ki az eljárásból, amely gyakorlatilag írásbelivé és teljesen közvetetté válik. A terhelt anélkül kap büntetést, hogy egyáltalán a bírósággal találkozott volna. Erre tekintettel, ha a büntetőeljárás alapelveinek a sérthetlenségét, vagyis a közvetlenséget és szóbeliséget fontosnak tartjuk, akkor azokban az ügyekben, ahol a tények világosak, a megítélés egyszerű, nem a tárgyalást, hanem a megelőző szakaszt kellene elhagyni. Ezzel szemben azonban, ha az eljárás gyorsítását helyezzük előtérbe, a büntetőparancsok jó szolgálatot tehetnek a gyorsabb ügyintézés érdekében. A nyomozás megtörténik, egyszerű megítélésű ügyről van szó, a terhelt beismerő vallomást tett és az eljárási alternatívákkal szemben óriási előnye, hogy bíró is részt vesz az eljárásban, hiszen ő mondja ki a végső szót.

Az összes kritika és aggály ellenére az a véleményem, és a gyakorlat is azt mutatja, hogy az egyszerűbb megítélésű ügyek indokolják ezt a fajta eljárási formát, hiszen általában beismerésben lévő terhelttel szemben lehet alkalmazni, kizárólag csekély súlyú szankció kiszabása jöhet szóba, másrésről, ha a terhelt ezt sérelmezi, tárgyalást kell tartani. A francia büntetőparancs „előnyeként” aposztrofálhatjuk, hogy kiküszöböli a magyar tárgyalás mellőzésével szemben támasztott legnagyobb kritikát, és nincs lehetőség szabadságvesztés kiszabására, amit a magyar törvény jóllehet csak végrehajtásában felfüggesztett formában, de lehetővé tesz.

8. A bemutatottak alapján, mindkét államban találkozunk „vádalkunak” nevezett eljárásokkal. Ezek az amerikai plea bargainingre emlékeztető jegyeik miatt kapták nem hivatalos elnevezésüket. Az igaz, hogy vannak a jogintézményeknek a vádalkura emlékeztető momentumai, de az amerikai értelemben vett vádalkuval egyik államban sem találkozunk. Ezért megtévesztő és alaptalan a francia megegyezési eljárás és CRPC, valamint a magyar

tárgyalásról lemondás vádalkunak keresztelése. A köztudatban azonban ezen elnevezés alatt léteznek, így az értekezésben én is használtam rájuk a kifejezést.

A „vádalkuk” igyekeznek kiküszöbölni a büntetőparancsokkal szembeni legnagyobb kritikát, miszerint a vádlott meghallgatása nélkül dönt a bíróság, mindezt azonban úgy, hogy mégsem a hagyományos értelemben vett tárgyalásra kerüljön sor. Az eljárás gyorsítása a konszenzuális elemek megerősödésével, abban fogható meg, hogy a beismerésben lévő terhelt egy megállapodást köt az ügyésszel. Ezt követően egy kihallgatás erejéig megjelenik a bíróság előtt, ahol a bíró szentesítő pecsétjét adhatja a felek megállapodására, és egyetlen meghallgatással befejeződhet az ügy. A Be. legutóbbi módosításának köszönhetően elmondhatjuk, hogy a magyar lemondásos eljárás egyre inkább közelít a francia vádalkukhoz, hiszen lényegi eleme lett az ügyésszel kötött írásbeli megállapodás.

Bár a francia vádalku megoldásokat nagyon sok kritika és támadás érte bevezetésük idején, a gyakorlatban a puding próbáját nagyon is kiállni látszanak. Az ügyészek nagy alkalmazási kedvet mutatnak, mind a megegyezéses eljárás, mind a CRPC tekintetében. A megegyezéses eljárás 2004-ben még 210 ügynél került alkalmazásra, addig 2006-ra 46.901 ügy fejeződött be ebben a formában. Hasonló sikereket tudhat magának a CRPC eljárás is, mely 2004-ben 2.187 ügynek volt elintézési módja, addig ez két év alatt 50.250-re duzzadt. A francia igazságszolgáltatás ezzel bizonyította, hogy egymáshoz nagyon hasonló jogintézmények jól megférnek egymás mellett, és igazolta azt is, hogy a jogalkalmazókon múlik, hogy mennyire látnak fantáziát egy-egy olyan jogintézményben, melyet az egész ország szkepticizmussal fogadott, és amely elől maga a francia jogalkotó is nagyon sokáig elzárkózott.

A magyar vádalku esetén ilyen robbanásszerűen növekvő eredményekről sajnos nem számolhatunk be. A korábbi szabályozás szerinti módozatnál még az ügyek 1%-át sem érte el az alkalmazási gyakoriság, ami évente mindössze néhány ügyet jelent. A kutatás során tényként állapítottuk meg, hogy volt olyan megye, ahol egyszer sem került a lemondásos eljárás alkalmazásra. A magam részéről pesszimista vagyok és úgy vélem, hogy a lemondásos eljárás a 2009. évi LXXXIII. törvénnyel eszközölt lényegi módosításokkal együtt sem fogja betölteni a neki szánt szerepet. A gyakorlatban a probléma, hogy a magyar büntetőjog alapjába véve szabadságvesztés centrikus, így sok az olyan bűncselekmény, amelynél várhatóan, ha még nem is letöltendő, de felfüggesztett szabadságvesztés kiszabását javasolja az ügyész. Ebben az esetben a leszállított büntetési tételek alkalmazása, figyelembe véve a

magyar büntetéskiszabási gyakorlatot, nem jelent igazi kedvezményt a terhelt számára. Bár a módosításnak köszönhetően lényeges változások következtek be a magyar „vádalku” eljárásban, mégis egyedüli előnye a gyors eljárás lehet, így összességében nem gondolom, hogy a módosításoknak köszönhetően meg fog sokszorozódni az alkalmazás gyakorisága.

Összességében a „vádalku”-szerű eljárások hatékonyak a francia jogban és további kedvezmények adásával azok lehetnének a magyarban is. Lehetővé teszik ugyanis, hogy a bíróságok több időt fordítsanak a bonyolultabb, ténybelileg és jogilag is összetettebb ügyekre. A probléma csupán az, hogy a büntetésnek az ügyésszel történő megvitatása idegen a francia és a magyar jogi kultúrától is. Az ügyészek nem az alkudozásról híresek, azonban ismerve a bírósági gyakorlatot tudják, hogy meddig mehetnek el a törvény adta keretek között az alkuban. Sajátosan új szerepkörben találja magát a védő, hiszen nem a hagyományos pozícióban kell neki tetszelegni, hanem aktívabb feladatot vállalhat az ügyésszel történő egyeztetés alkalmával. Magyar viszonyok között igen élénk fantázia kell ahhoz, hogy elképzeljük, amint a védő bekopogtat az ügyész irodájába és egy asztalhoz ülve vele, a terhelt büntetésén kezdenek vitatkozni. Biztató lehet azonban az a tény, hogy ez a francia büntetőjogi kultúrától ugyanolyan messze állt, és nagyon-nagy volt az ellenállás mind a jogtudomány, mind a jogalkotó részéről egy vádalkunak nevezett eljárás bevezetésére. A jogalkalmazók mégis egy nemes célt véltek felfedezni az új jogintézményekben, és mára a francia büntetőeljárás elképzelhetetlen lenne nélkülük.

9. A sort a büntetőper folyamatában a *gyorsított vagy sommás eljárások* zárják, melyek a nyomozati szakaszt kurtítják le, és a tárgyalást igyekeznek megőrizni eredeti formájában. Franciaországban véleményem szerint feleslegesen túlbonyolítja a helyzetet, hogy két gyorsított eljárás is létezik, egy a szabadlábon lévő, és egy az előzetes letartóztatásban lévő terheltekre. Mivel a jegyzőkönyvvel történő idézés és a közvetlen megjelenés a CPP-ben közös cím alatt kerül szabályozásra, ezért a jogalkalmazónak úgy, mint a jogtudománynak komoly feladatot jelent a részletszabályok szétválasztása. A két jogintézmény szabályozása nagyon jó példa arra, hogy hogyan válik néha a jogalkotó által mesterségesen bonyolítottá, áttekinthetetlenné egy jogszabályhely. Ebben a tekintetben a magyar Be. bíróság elé állítása, a jogbiztonság követelményének sokkal inkább eleget téve, egy pontosabb és könnyebben alkalmazható lehetőséget nyújt.

A sommás eljárások alkalmasak arra a leginkább, hogy a bűncselekmény elkövetésétől a lehető legrövidebb időn belül szankció alkalmazására is sor kerüljön. Az „azonnali” büntetés tölti be a leghatékonyabban a büntetési célok közül a speciális prevenciót. Ugyanakkor azonban a rövid nyomozásnak, a túlterhelt bírók gyors tárgyalásainak, és a terhelt személyére vonatkozó nem elégséges adatoknak is megvan a maga veszélye. Mindenesetre az támogatandó, hogy a legtöbb garanciát nyújtó tárgyalás nem marad ki az eljárásból.

Leggyakrabban tettenéréses vagy beismerésben lévő terhelték egyszerűbb ügyeinek jelenti a gyors elintézését. Meg kell ezen kívül említenünk, hogy kifejezetten előnyös lehet külföldi terheltekkel szemben, akik nem tartózkodnak sokáig az adott állam területén. Franciaországban erre tekintettel a gyorsított eljárások háromnegyedének külföldi a terheltje.

10. A kutatás eredményeként állíthatjuk, hogy az igazságszolgáltatások működőképességének a megőrzéséhez, szükség van az eljárás gyorsítását célzó jogintézményekre. Rangsor vagy fontossági sorrendet azonban nem tudunk felállítani közöttük, hiszen mindegyik más-más szempontot és némileg más ügycsoportot megcélözva igyekszik hozzájárulni az ügyek ésszerű időben tartásához. Bátran kijelenthetjük, hogy az eljárás gyorsításának az ügyész a kulcsfigurája, hiszen neki szánja a jogalkotó a legfelelősségteljesebb szerepet. Ez bizonyítható egyrészt azzal, hogy az eljárási alternatívák esetén ő az, aki egyedül döntésre jogosult és rövidre zárhatja a büntetőügyet anélkül, hogy a bírót bevonná az eljárásba. Másrészt a többi eljárást gyorsító módozat esetén, némi kivételtől eltekintve, őt illeti meg az eljárás kezdeményezésének monopóliuma.

11. A francia és a magyar jogintézmények között mind logikájukban, mind jellegükben egyértelműen párhuzam vonható, és különbség csupán a részletszabályokban rejlik. Azt is konstatálhatjuk, hogy Magyarország az eljárás egyszerűsítésének elméleti kérdéseiben nincs lemaradva Franciaországtól, hiszen ugyanazok a jogintézmények mindkét államban fellelhetők. A jogbiztonság követelményének általában jobban megfelelnek a magyar megoldások, hiszen a jogalkotó által pontosan körülhatárolt, precízebb feltételrendszerrel találkozunk hazánkban. A francia eljárás nagy előnye viszont a gyakorlatiasabb szemlélet, nagyobb mozgásteret engednek ugyanis a jogalkalmazónak. Amit mindenképp érdemes lenne megtanulni a franciáktól, ez a practicizmus, hogy a magyar elméleti megoldások a gyakorlatban is kamatoztassák előnyeiket, hiszen egy jogintézmény, ami csupán „tétlenül”

hever egy kódex papírlapjain anélkül, hogy a gyakorlatba át lennének a szabályok ültetve, semmit sem ér.

12. Végül valamennyi aggály és nagyon sok kritika ellenére, az eljárás gyorsítása érdekében létrejött jogintézményekről mára elmondhatjuk, hogy jelentős mértékben hozzájárulnak az igazságszolgáltatás működőképességének fenntartásához. Eljárási rendszereink elképzelhetetlenek és kevésbé hatékonyak lennének nélkülük. Ennek azonban ára van, mégpedig az eljárást hagyományosan több évszázada uraló alapelveknek a részbeni feladása. A kérdés az, hogy meddig merészkedik a jogalkotó az elvek feladásában, és természetesen az is, hogy mennyire partner ebben a jogalkalmazó? A két államban a jogalkotói törekvések egyértelműen azt a felismerést tükrözik, hogy az egyedüli kitörési pont az akták tömegével küzdő igazságszolgáltatásnak az lehet, ha a jogalkalmazók elfogadnak és működtetnek olyan mechanizmusokat, melyek eddig ismeretlenek voltak, de amelyek jó szolgálatot tehetnek a hagyományos eljárás lerövidítésében.

13. A francia büntetőeljárás, és azon belül is az eljárás gyorsítása, magyar büntető jogászok által meglehetősen elhanyagolt területet jelentett, így az értekezés komplex módon, először tárja fel, és mutatja be a francia büntetőeljárás ezen kisebb szeletét. Az összehasonlító munka hozzájárul a hazai jogi kultúra gazdagodásához. Az értekezés első, általános részében szereplő alkotmányjogi és jogállami problémákat felvető rész, a hazai és francia büntetőeljárás tudomány képviselőinek álláspontjára is figyelemmel, fogalmaz meg a dogmatika számára hasznosítható gondolatokat. Az értekezés több megállapításával lehetséges jogszabály módosítást fogalmaz meg, így az értekezés eredményei hasznosulhatnak egy új büntetőeljárási reformnál. Annál is inkább mivel az értekezés az összehasonlító jellegén túl összefoglaló, tudományos nézőpontokat és gyakorlati tapasztalatokat szintetizáló munka, melyet néhol a kritikai megközelítés jellemez. A francia gyakorlatiasabb szemlélet megismerése jó példaként szolgálhat, és új utat mutathat a jogalkalmazó számára. Ezáltal reményeim szerint a munka tanulmányozása a magyar jogalkalmazót is meggyőzheti arról, hogy nagyobb alkalmazási kedvvel, az ügyek szakszerű megválasztásával, a még kevésbé ismert és alkalmazott jogintézményekben rejlő lehetőségek szakszerűbb kiaknázásával, tovább javítható az igazságszolgáltatás működőképessége.

AZ ÉRTEKEZÉS TÉMÁJÁHOZ KAPCSOLÓDÓ PUBLIKÁCIÓK

1. TARR Ágnes, *A vádalku szabályozásának egyes kérdései*, In. Tanulmányok Dr. Kováts Andor Professzor születésének 120. évfordulójára, Debrecen 2004. Szerk. Szabó Krisztián. 141-169.
2. TARR Ágnes: *A „vádalku” szabályozásának egyes kérdései az Egyesült Államokban és Magyarországon*. In.: Doktoranduszok Fóruma Miskolc, 2004. november 4. Állam- és Jogtudományi Kar Szekciókiadványa.
3. TARR Ágnes, *A közvetítés lehetőségei a büntetőjogban Magyarországon*, Doktoranduszok Fóruma Miskolc, 2005. november 9. Az Állam- és Jogtudományi Kar szekciókiadványa
4. TARR Ágnes, *Vádelhalasztás, a bizalom jogintézményeként a gyakorlatban*, In.: Bizalom-Társadalom-Bűnözés, V. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés, Szeged 2005. október 6-7. Bíbor Kiadó Miskolc, 2006.
5. TARR Ágnes, *A kárhelyreállítás jelene és jövője a magyar büntetőeljárásban*, Jogi Műhely 2006/2 (április. 1.)
6. TARR Ágnes, *Beszámoló a Magyar Kriminológiai Társaság legutóbbi tudományos üléséről*, Jogi Műhely 2006/2 (április. 1)
7. TARR Ágnes, *A büntetőeljárás egyszerűsítésének alkotmányjogi kérdései, különös tekintettel az úgynevezett külön eljárásokra*, In.: Collectio Iuridica Universitatis Debreciensis V. Szerk.: Görgényi Ilona, Horváth M. Tamás, Szabó Béla, Várnay Ernő, 2005.
8. TARR Ágnes, *Távollétes ügyek egyes elméleti és gyakorlati kérdései a büntetőeljárásban*. Debreceni Jogi Műhely 2005/2 [www. jogimuhely. hu](http://www.jogimuhely.hu).
9. TARR Ágnes, *A távollévő terhelttel szemben lefolytatott eljárás egyes kérdései*, Collega 2005/4.

10. PÁPAI –TARR Ágnes, *A mediáció fejlődéséről dióhéjban*, In.: „A jövőből tanulni” Néhány aktuális kérdés a jog világából. Tanulmánykötet. Szerk.: Siska Katalin és Szabó Krisztián. Debrecen 2007. (társszerző: NÁDHÁZY Zsolt)
11. PÁPAI-TARR Ágnes, *Büntetőjogi mediáció francia módra*, In.: Tanulmányok Dr. Dr. H. C. Horváth Tibor Professor Emeritus 80. születésnapja tiszteletére. Bűnügyi Tudományi Közlemények 8. (Szerk.: Farkas Ákos, Nagy Anita, Róth Erika, Sántha Ferenc, Váradi Erika) Miskolc 2007.
12. PÁPAI-TARR Ágnes „*Marchandage judiciaire*” á la française, *Collega*, 2007. 2-3. SZ.
13. PÁPAI-TARR Ágnes, *A büntetőeljárás alternatívái a francia jogban*. In.: Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai 8. Bíbor Kiadó. Miskolc 2007.
14. PÁPAI-TARR Ágnes, *La médiation pénale française*, Doktoranduszok Fóruma, Miskolc, 2006. november 9. Állam-és Jogtudományi Kar Szekciókiadványa